

Η ΘΑΣΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΗΣ ΥΠΑΡΕΞΗΣ ΤΗΣ
ΩΣ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΥΠΟ

Χριστίνα Βαμβούρη - Δημάκη

Μετά την απελευθέρωσή της από τον τουρκικό ζυγό, τον Οκτώβριο του 1912, το νησί της Θάσου ακολουθεί κοινή ιστορική πορεία με την υπόλοιπη ελληνική επικράτεια. Εύλογο είναι, επομένως, να υπάρχουν από τότε συχνές αναφορές για το νησί στον αθηναϊκό τύπο.

Όμως, ήδη από τις αρχές του 20ού αιώνα, εντοπίζει κανείς δημοσιεύματα, στα οποία μνημονεύεται η Θάσος. Το 1902 η βαριά φορολογία και η κακοδιοίκηση των Αιγυπτιακών αρχών του νησιού είχε δυσαρεστήσει τους Θασίους. Κατέπλευσαν, λοιπόν, τον Απρίλιο στην Καβάλα και εξέφρασαν τις διαμαρτυρίες τους στις Οθωμανικές αρχές της πόλης, οι οποίες δρᾶττοντας την ευκαιρία κατέλαβαν τη Θάσο. Η κατάληψή της και ο τρόπος που πραγματοποιήθηκε καταγγέλησαν από τον αθηναϊκό τύπο: Μια ομάδα 25 μόνον χωροφυλάκων και ένας λόχος του τουρκικού στρατού αποδείχθηκαν επαρκείς δυνάμεις κατάληψης. Η ληστρική ενέργεια είχε ως αποτέλεσμα η Τουρκία να αυξήσει την έκτασή της κατά ένα κόκκο. Το γεγονός χαρακτηρίζεται ως κωμειδύλλιο ή μάλλον ειδύλλιο, εφόσον η Θάσος είναι από τα ωραιότερα «τσιφλίκια», της οποίας η κατάληψη έγινε τόσο εύκολα όσο η κλοπή ενός πορτοφολιού. Ο σουλτάνος προέβη στην αρπαγή του μικρού νησιού, χωρίς να το γνωρίζουν οι Μεγάλες Δυνάμεις, χωρίς να θιγεί η παγκόσμια ειρήνη, χωρίς να συνταχθεί ούτε καν ένα έγγραφο. Είχαν ήδη στρατωνισθεί οι «Νιζάμηδες», όταν πληροφορήθηκαν το γεγονός η Αίγυπτος, η Ευρώπη και οι εφημερίδες. Η ευκολία με την οποία πέρασε στα χέρια των Οθωμανών το νησί εξηγείται από το γεγονός ότι θεωρείτο άλλοτε τσιφλίκι, άλλοτε δήμος της Αιγύπτου, νησί του Θρακικού πελάγους, κτήμα του Χεδίβη, πύργος του Μεχμέτ Αλή και παρέπαιε στο γεωγραφικό και διπλωματικό χάρτη, χωρίς να καταφέρει να αποκτήσει αυθυπαρξία. Εν τούτοις, το άσημο νησί, που η διεθνής διπλωματία έδωσε μια κλωτσιά και έριξε σε μια γωνιά του Θρακικού, άκμαζε, αφημένο στη λήθη: Η Θάσος ωραία, άγρια, κατάφυτη, δενδροσκεπάστη, παρήγαγε σε

εμπορεύσιμη ποσότητα όλα τα αγαθά της Δήμητρας. Γι' αυτό η αρπαγή της παρομοιαζόταν με αυτήν της ωραίας Ελένης για το σουλτανικό χαρέμι και ο Χεδίβης της Αιγύπτου, ο οποίος ζητούσε να την ανακτήσει με τη βοήθεια αγγλικού στρατού με τον εξαπατηθέντα σύζυγο Μενέλαο¹.

Η είδηση της απελευθέρωσης της Θάσου από τους Έλληνες κάλυψε μεγάλο μέρος της ειδησεογραφίας των ημερών εκείνων: Μετά το ξέσπασμα των πρώτων έντονων συναισθημάτων συγκίνησης και ενθουσιασμού, ένας Θάσιος, αναγνώστης του «Εμπρός», έστειλε μια επιστολή στην εφημερίδα, με λεπτομερείς περιγραφές των εορταστικών εκδηλώσεων.

Οι κάτοικοι έκαναν μέρες να συνέλθουν από τη χαρά τους, και μετά τους πανηγυρισμούς για την απελευθέρωση να επανέλθουν στις καθημερινές ασχολίες τους. Σύμφωνα με την επιστολή, η ελληνική σημαία υψώθηκε στο Διοικητήριο της Θάσου το πρωί της 18ης Οκτωβρίου. Γυναίκες και παιδιά από τα μπαλκόνια και τις σκεπές έρριχναν με τριαντάφυλλα και μοίραζαν ζαχαρωτά στους Έλληνες ναύτες και αξιωματικούς και τον αρχιμανδρίτη Θ. Παπακωνσταντίνου, που ακολουθούσε τον ελληνικό στόλο. Γέροντες και γριές δακρυσμένοι έσκυβαν να φιλήσουν τα πόδια των ελευθερωτών, οι οποίοι τους έστηναν όρθιους δακρυσμένοι κι αυτοί. Μετά την παράδοση της Θάσου από τις τουρκικές αρχές, τελέστηκε δοξολογία στην πλατεία της πόλης, με τη συμμετοχή όλου του λαού. Τους επινίκιους λόγους του μοίραρχου Γκίνη και του Αρχιμανδρίτη ακολούθησαν δάκρυα και ζητωκραυγές για το έθνος και το στόλο. Η επιστολή κλείνει με ένα σύντομο σχόλιο: από όσα νησιά κατέλαβε ο ελληνικός στόλος, η Θάσος είναι το πιο εύφορο και κατάφυτο από πεύκα, ελαιώνες και περιποιημένα περιβόλια. Το πιο εντυπωσιακό είναι, όμως, η γεμάτη πάθος έκφραση της αγάπης και του πόνου για την πατρίδα, που έδειξαν οι Θάσιοι, κατά την υποδοχή των Ελλήνων που τους απελευθέρωσαν από το μακρόχρονο ζυγό².

Οι εορτασμοί της επετείου της απελευθέρωσης της Θάσου συνεχίζονταν με τον ίδιο παλμό κάθε Οκτώβριο. Στην ανταπόκριση της ίδιας εφημερίδας το 1915, ενώ ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος εμείνετο και η Ελλάδα παρέπαιε στη διπλωματική κονίστρα, αναφέρει λεπτομέρειες από τον εορτασμό για την απελευθέρωση του νησιού: Μετά την τέλεση της δοξολογίας στο μητροπολιτικό ναό παρουσία στρατού και πλήθους λαού πραγματοποιήθηκαν εκδηλώσεις υπέρ του βασιλέως³.

Το Νοέμβριο του 1912, δημοσιεύθηκαν τα ανακοινωθέντα του υπουργείου Ναυτικών για την κατάληψη των νησιών Θάσου, Σαμοθράκης, Ίμβρου, Ψαρών και Αι-Στράτη: Στη Θάσο η μοίρα των ελληνικών θωρηκτών με προπομπό το οπλιταγωγό «Πέλοψ» και ένα λόχο πεζικού, υπό τον αρχηγό της διλοχίας Κο-

1. Σκριπ, 11/5/1902, σ. 1.

2. «Εμπρός», 27/10/1912, σ. 2.

3. «Εμπρός», 20/10/1915, σ. 5.

νταράτο. Μετά τις διατυπώσεις για την παράδοση του νησιού και της οθωμανικής φρουράς που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ του αρχηγού της ελληνικής μοίρας και του καϊμακάμη, το ελληνικό στρατιωτικό απόσπασμα αποβιβάστηκε, αφού, βέβαια, λήφθηκαν τα αναγκαία μέτρα για να αποφευχθούν παρασπονδίες των Τούρκων. Αμέσως μετά την αποβίβαση, στις 11 το πρωί, έγινε η κατάληψη του Διοικητηρίου και η παράδοση της φρουράς: τρεις αξιωματικοί, εννέα χωροφύλακες και τριάντα ρεδίφηδες, οι οποίοι επιβιβάστηκαν στο «Πέλοψ». Οι κάτοικοι ζήτησαν να παραστεί ο ναύαρχος στη δοξολογία και του επεφύλαξαν αποθεωτική υποδοχή. Ο ενθουσιασμός των κατοίκων ήταν τόσο μεγάλος και το φρόνημά τους τόσο ακμαίο και ελληνικότατο, ώστε ακόμη και στην υπηρεσιακή καταγραφή των γεγονότων διαφαίνονται τα διάπυρα συναισθήματα των κατοίκων, οι οποίοι όλη τη νύχτα περιφέρονταν στους δρόμους κρατώντας λαμπάδες και ζητωκραυγάζοντας υπέρ της ένωσης με την πατρίδα⁴.

Η τύχη των αιχμαλώτων δεν ήταν κακή. Μεταφέρθηκαν στον Πειραιά μέσω Θεσσαλονίκης και από κει επιβιβάστηκαν στο επιταγμένο ατμόπλοιο «Πελοπόννησος» για να ταξιδέψουν και να παραδοθούν στην Κωνσταντινούπολη⁵.

Το Νοέμβριο του 1913, αμέσως μετά την υπογραφή της συνθήκης του Βουκουρεστίου⁶, με την οποία κατοχυρώθηκε η ελληνική κατοχή της Θάσου, καθορίστηκε το διοικητικό καθεστώς του νησιού.

Με βασιλικό διάταγμα έπαψε πλέον να υπάγεται στη Γενική Διοίκηση των νησιών του Αρχιπελάγους και θα ανήκε στη Διοίκηση Μακεδονίας. Το διάταγμα ήταν απόρροια της επιθυμίας της Κυβέρνησης να κηρυχθεί επίσημα στη Βουλή η προσάρτηση στην Ελλάδα της Μακεδονίας και της Θάσου⁷. Με άλλο βασιλικό διάταγμα του 1915, η τ έως υποδιοίκηση Θάσου υπάχθηκε διοικητικά στη μια από τις τρεις υποδιοικήσεις του νομού Δράμας, την υποδιοίκηση Καβάλας⁸. Μετά το τέλος του μεγάλου πολέμου, το 1918, η ελληνική Πολιτεία φρόντισε να διευθετήσει τα σχετικά με τη διοίκηση. Τον Οκτώβριο συνήλθε το υπουργικό συμβούλιο και ενέκρινε διάταγμα για τη διοικητική υπαγωγή της Θάσου στην ανατολική Μακεδονία⁹.

Η προσάρτηση της Θάσου στην Ελλάδα σήμαινε ότι οι κάτοικοί της είχαν πλέον όλες τις υποχρεώσεις που είχαν και οι υπόλοιποι Έλληνες. Η πρόσκληση εφέδρων από το υπουργείο Στρατιωτικών για την ενίσχυση των στρατευμάτων της Ηπείρου αφορούσε και τους στρατευσίμους Μακεδονίας και νήσων. Με τηλε-

4. «Εμπρός», 8/11/1912, σ. 2.

5. «Εμπρός», 9/12/1912, σ. 2.

6. Η συνθήκη υπογράφηκε στις 10/8/1913.

7. «Εμπρός», 4/11/1913, σ. 2.

8. «Εμπρός», 31/3/1915, σ. 2.

9. «Εμπρός», 18/10/1918, σ. 2.

γραφική κοινοποίηση προς τη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας γνωστοποιείτο η πρόσκληση δυο εφεδρικών ηλικιών από ορισμένες περιοχές και από τη Θάσο. Οι έφεδροι, οι οποίοι είχαν γεννηθεί το 1890 και το 1891, έπρεπε να παρουσιαστούν από την 25η Απριλίου μέχρι την 5η Μαΐου στο 7ο Στρατολογικό Γραφείο Καβάλας. Οι κρινόμενοι για βοηθητικές υπηρεσίες δεν υποχρεούνται σε καταβολή αντιστηλώματος¹⁰. Η θητεία στο πεζικό, ευζωνικά, λόχους σκαπανέων, φρουριακό μηχανικό και σώμα νοσοκόμων οριζόταν τετράμηνος, στο ορειβατικό και φρουριακό πυροβολικό εξάμηνη και στο πεδινό πυροβολικό, στις πυροβολαρχίες, στα οβιδοβόλα, στους λόχους τηλεγραφητών και ασυρμάτου, γεφυροποιίας, σιδηροδρομικών και αεροπόρων εννεάμηνη¹¹. Ήταν ίσως από τις πρώτες φορές που οι Θάσιοι καλούνταν να υπηρετήσουν στον ελληνικό στρατό. Η πρόσκληση σε στράτευση επανελήφθη την επόμενη χρονιά για όσους στρατευσίμους από τις ίδιες περιοχές δεν είχαν παρουσιαστεί κατά τις προηγούμενες προθεσμίες¹². Το Μάιο του 1915, όμως, και εξ αιτίας του πολυδάπανου της συντήρησης των επιστρατευμένων, το υπουργείο Στρατιωτικών ανακοίνωσε ότι από την 1η Αυγούστου απολύονταν όλοι οι υπό τα όπλα έφεδροι που είχαν υπηρετήσει σε ορισμένα στρατιωτικά σώματα και κατάγονταν από ορισμένες περιφέρειες, μεταξύ αυτών και από το νησί της Θάσου, οπότε επέστρεψαν όσοι υπηρετούσαν μέχρι τότε¹³.

Ενώ η Ευρώπη βρισκόταν στις παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, η Ελλάδα αγωνιζόταν να επεκτείνει τα σύνορά της. Το γενικότερο πλέγμα συμφερόντων, όμως, που είχε διαμορφωθεί στην Ευρώπη δεν ήταν πολύ ευνοϊκό για την απόκτηση της Β. Ηπείρου, την οποία διεκδικούσε η Ελλάδα. Έτσι, όταν οι Μεγάλες Δυνάμεις επέδωσαν τα διαβήματά τους στην Ελλάδα και την Τουρκία στις 31/1/1914 (13/2/1914) και 1/2/1914 (14/2/1914) αντίστοιχα, σύμφωνα με τα οποία τα νησιά κατακυρώνονταν στην Ελλάδα, με τον όρο ότι θα αποχωρούσε από τη Β. Ήπειρο, δεν πρόσφεραν συγχρόνως εγγυήσεις, ούτε είχε διασαφηνιστεί ο τρόπος εφαρμογής της απόφασης αυτής. Ο Βενιζέλος συμφώνησε να εκκενώσει τη Β. Ήπειρο και να εγγυηθεί την ουδετερότητα των νησιών μόλις η Τουρκία επιβεβαίωσε την εκ μέρους της αποδοχή της απόφασης των Δυνάμεων. Παρά τις συνεχείς διαβουλεύσεις, ούτε το Ηπειρωτικό, ούτε το ζήτημα των νησιών λύθηκε, εφόσον η Τουρκία επέμενε να διαπραγματευθεί απευθείας με την Ελλάδα, ώστε να έχει τη δυνατότητα να τροποποιήσει την απόφαση των Δυνάμεων και να διατηρήσει την

10. Ο όρος είναι στρατιωτικός και σημαίνει την καταβολή τιμήματος από στρατεύσιμο για τη μερική ή ολική απαλλαγή του.

11. «Εμπρός», 15/4/1914, σ. 5. Επιπλέον καλούνταν στα όπλα οι έφεδροι από τη Μακεδονία, τις Οινούσες, τα Ψαρά, τη Σαμοθράκη και τον Αγ. Ευστράτιο.

12. «Εμπρός», 17/4/1915, σ. 5.

13. «Εμπρός», 27/5/1915, σ. 5.

πλήρη κυριαρχία των νησιών-ούτε καν την επικυριαρχία.

Οι δυσμενείς για το ζήτημα της κατοχής των νησιών εξελίξεις συζητήθηκαν διά μακρών στη Βουλή το Μάιο του 1914. Κατά τη συζήτηση, ο Γεώργιος Χρηστάκης-Ζωγράφος, προσωρινός πρόεδρος της βραχύβιας αυτόνομης Β. Ηπείρου και πρώην υπουργός Εξωτερικών, κατήγγειλε την Πρεσβευτική Διάσκεψη, η οποία δεν είχε συνέλθει με αποτέλεσμα να χαθούν τα νησιά του Ελλησπόντου, ακόμη και η Θάσος, λόγω της πρότασης του υπουργού Εξωτερικών της Αγγλίας να προσκυρωθούν τα νησιά στην Τουρκία. Συνέπεια της ατολμίας της Κυβέρνησης, κατά το Ζωγράφο, ήταν να απειλούνται οι νησιώτες από μαρτύρια μεγαλύτερα ακόμη και από εκείνα των Θρακών. Κατηγόρησε την Κυβέρνηση, επειδή δεν θα έπρεπε να επιτρέψει συζήτηση για τα νησιά, επειδή η ρήτρα της ουδετερότητας δε θα εμπόδιζε την Τουρκία να τα καταλάβει, αν αισθανόταν δυνατή¹⁴. Ο Στρατός κατήγγειλε την Κυβέρνηση, επειδή χειρίστηκε λανθασμένα το νησιωτικό ζήτημα, με αποτέλεσμα οι Μεγάλες Δυνάμεις, μην επιθυμώντας να αποτελέσουν τα νησιά Λήμνος, Τένεδος, Ίμβρος και Σαμοθράκη ελληνικές προφυλακές στο θαλάσσιο δρόμο προς την Κωνσταντινούπολη, να υποστηρίξουν την άποψη ότι αυτά δεν έπρεπε να προσκυρωθούν στην Ελλάδα. Αντίθετα, πρέσβευαν ότι η Θάσος θα έπρεπε να προσκυρωθεί στη Βουλγαρία, επειδή η γείτων είχε αναπότρεπτα δικαιώματα στην Καβάλα. Επομένως, η Θάσος δεν ήταν δυνατόν να αποχωριστεί από την απέναντι πόλη, ως γεωγραφικό παράρτημά της, σύμφωνα με τις διεθνείς αντιλήψεις. Αυτό και θα συνέβαινε, αν δεν ξεσπούσε ο συμμαχικός πόλεμος¹⁵.

Οι προτάσεις αυτές των Μεγάλων Δυνάμεων έδωσαν το έναυσμα, λίγους μήνες αργότερα, στη Βουλγαρία, να ικανοποιήσει τις διεκδικήσεις της για έξοδο στο Αιγαίο. Επιχείρησε να προκαλέσει θόρυβο για δήθεν καταπιέσεις του βουλγαρικού στοιχείου στη Μακεδονία, ώστε να καλύψει τις διώξεις που υφίσταντο οι Έλληνες και να παρουσιάσει ως διωκόμενους τους εκεί κατοικούντες Βουλγάρους. Η βουλγαρική εφημερίδα «Εθνικά Δίκαια» δημοσίευσε το Σεπτέμβριο του 1914 την είδηση ότι οι Έλληνες κατεδίωκαν απηνώς όλα τα μη ελληνικά στοιχεία που κατοικούν στις χώρες που οι Έλληνες άρπαξαν¹⁶. Για το λόγο αυτό Βούλγαροι άνδρες και γυναίκες που ζούσαν στη Ζηλιαχώβη, παρά την αθωότητά τους, παρέμεναν ως εξόριστοι στη Θάσο. Εκεί, οι συνθήκες διαβίωσής τους ήταν ανυπόφορες, επειδή οι Έλληνες τους τυραννούσαν απάνθρωπα¹⁷.

Λόγω της θέσης της παρά τη γειτονική Καβάλα, η Θάσος ποτέ δεν υπήρξε ένα ήσυχο νησί, μακριά από εχθρικές επιθέσεις και εδαφικές διεκδικήσεις. Συχνά, γινόταν θέατρο πολεμικών ή πολιτικών συγκρούσεων. Κατά τη διάρκεια του Α΄

14. «Εμπρός», 10/5/1914, σ. 2.

15. «Εμπρός», 11/5/1914, σ. 7 και 8.

16. «Εθνικά Δίκαια», 26/9/1914, σ. 2.

17. «Εμπρός», 4/10/1914, σ. 2.

Παγκοσμίου πολέμου, οι Γερμανοί είχαν κατασκευάσει αεροδρόμια στη Δράμα, την Ξάνθη, την Αλεξανδρούπολη. Τα αεροπλάνα τους εξορμώντας από κει έκαναν συχνές επιθέσεις στη Θάσο, όπου οι Σύμμαχοι (Αγγλογάλλοι) είχαν επίσης κατασκευάσει αεροδρόμιο.

Το Μάρτιο του 1916, ένα γερμανικό υδροπλάνο, που εκτελούσε πτήσεις πάνω από το νησί, προσθαλασώθηκε κοντά στη Θασοπούλα, λόγω βλάβης του. Ο ειρηνοδίκης και ο αστυνομικός σταθμάρχης του νησιού έσπευσαν αμέσως με βενζινάκατο και περισυνέλεξαν σώους τους δυο Γερμανούς αεροπόρους. Καθώς, όμως, το υδροπλάνο ρυμουλκείται από τη βενζινάκατο προς τη Θάσο, ένα αγγλικό πολεμικό, που αντελήφθη τα συμβάντα, ειδοποίησε με κανονιοβολισμό να σταματήσουν. Όταν πλησίασε, οι Άγγλοι αξιωματικοί απαίτησαν από τις ελληνικές αρχές να τους παραδώσουν το υδροπλάνο και τους αιχμαλώτους¹⁸. Οι Θάσσιοι που παρακολουθούσαν από την ακτή τα τεκταινόμενα αισθάνθηκαν φόβο για μια πιθανή επιχείρηση αντιποίνων εκ μέρους των Γερμανών, πράγμα που ευτυχώς δε συνέβη.

Η Θάσος κατελήφθη οριστικά και εξ ολοκλήρου από τους Συμμάχους τον Ιούνιο του 1916. Αποσκοπώντας να καταστήσουν το νησί στρατιωτική βάση για τις συγκρούσεις τους με τους Γερμανούς, οι συμμαχικές αρχές διέταξαν την αποχώρηση όσων δεν κατάγονταν από κει και να παραμείνουν μόνον οι ιθαγενείς¹⁹. Η γαλλική κατοχή του νησιού και η παρουσία των Γερμανών και των Βουλγάρων στην κοντινή Καβάλα επέβαλαν έλεγχο των κινήσεων των πολιτών από τις συμμαχικές αρχές, γεγονός που προκάλεσε τη δυσαρέσκεια των ντόπιων²⁰. Συχνά πραγματοποιούσαν νηοψίες, όπως ο έλεγχος των πλοίων και του φορτίου τους. Το Μάιο του 1916, ένα γαλλικό πολεμικό κατέσχε από το πλοίο «Ανατολή» ένα ταχυδρομικό σάκο αλληλογραφίας Θεσσαλονίκης-Θάσου²¹. Τον ίδιο μήνα το ατμόπλοιο «Ευβοϊκός», που εκτελούσε το δρομολόγιο Καβάλας-Θάσου, κατά την επιστροφή του από τη Θάσο υπέστη νηοψία από αγγλικό πολεμικό, το οποίο παρέλαβε τους επιβάτες, μεταξύ των οποίων και τον αστυνομικό υποδιευθυντή Καβάλας²². Οι προσπάθειες των συμμάχων να καλύπτουν με κάθε τρόπο όλες τις περιπτώσεις αιφνιδιασμού των αντιπάλων ήταν εμφανής. Η απαίτηση των Συμμάχων να ελέγχουν τα λιμάνια, τους σιδηροδρόμους, τα ταχυδρομεία και να εκδιώξουν όλους όσους θεωρούσαν πράκτορες του εχθρού, απαίτηση η οποία είχε ως συνέπεια τις προαναφερθείσες ενέργειές τους, οδήγησε στην όξυνση των σχέ-

18. «Εμπρός», 6/3/1916, σ. 2.

19. «Εμπρός», 12/6/1916, σ. 4.

20. *Ιω. Γόρδου-Τσιλογεώργη*, *Η γαλλική κατοχή και οι αντιδράσεις των κατοίκων της Θάσου*, σ. 134, *Θασιακά*, τ. 9, Καβάλα 1996.

21. «Εμπρός», 7/5/1916, σ. 5.

22. «Εμπρός», 29/5/1916, σ. 3.

σεών τους με την Αθήνα.

Σύντομα, λόγω της συσσώρευσης προσφύγων από τη Μικρά Ασία και τη Θράκη στην Ανατολική Μακεδονία και λόγω του συμμαχικού αποκλεισμού, στο νησί, όπως και στην υπόλοιπη περιοχή, άρχισε να επικρατεί φοβερή πείνα και στέρση όλων των τροφίμων.

Στη Θάσο την άσχημη κατάσταση επέτεινε και η παρουσία των πληρωμάτων των ατμοπλοίων της γραμμής, «Αντιγόνη» και «Χίος», τα οποία είχαν επιταχθεί από τους Συμμάχους για τη μεταφορά υλικού. Θάσιοι που έφτασαν στον Πειραιά με το ατμόπλοιο «Κύπρος» κατέθεσαν στις αθηναϊκές εφημερίδες τις μαρτυρίες τους, σύμφωνα με τις οποίες η κατάσταση στο νησί ήταν τραγική. Μετά από παραστάσεις τους στάλθηκαν από τον Πειραιά τρόφιμα και άλευρα στο νησί με το πλοίο «Αργοστόλι»²³. Καθώς ο πόλεμος βρισκόταν στην κορύφωσή του, οι λαοί όλης της Ευρώπης αισθάνονταν έντονη την έλλειψη τροφίμων και βασικών ειδών. Στην Ελλάδα η κατάσταση ήταν ακόμη πιο δύσκολη. Για να ανακουφίσουν τους Έλληνες διάφορες χώρες, όπως η Ιαπωνία και η Ισπανία, οργάνωναν αποστολές μεγάλων ποσοτήτων τροφίμων. Το ελληνικό υπουργείο Επισιτισμού ανέλαβε από την πλευρά του να καθορίσει τα κέντρα εφοδιασμού κατά περιοχές.

Για την περιοχή της Μακεδονίας κέντρα εφοδιασμού ορίζονταν η Θεσσαλονίκη και η Θάσος. Εκεί αρμόδιες επιτροπές διενεργούσαν συγκέντρωση επαρκών ποσοτήτων τροφίμων και ειδών πρώτης ανάγκης, τα οποία διακινούσαν στις περιφέρειες της αρμοδιότητάς τους²⁴. Παρά τις αποστολές τροφίμων, όμως, οι κάτοικοι της Μακεδονίας εξακολουθούσαν να υποφέρουν από τη σιτοδεία. Για το θέμα είχε καταθέσει επερώτηση προς τον υπουργό Σίμο, κατά τη διάρκεια συνεδρίασης της Βουλής, ο Δεμερτζής το Μάρτιο του 1918. Ο βουλευτής περιέγραψε την τραγική κατάσταση, την οποία βίωναν οι πρόσφυγες και οι νησιώτες, λόγω της μεγάλης έλλειψης τροφίμων. Ο υπουργός απάντησε ότι ήταν ενήμερος για το θέμα από τις 25 Οκτωβρίου του 1917 και ζήτησε πίστωση 23.000 δραχμών για την εγκατάσταση των προσφύγων, ενώ για τη συντήρησή τους το υπουργείο του είχε διαθέσει επιπλέον 1300 οκάδες τροφίμων το μήνα. Κατηγόρησε ως υπευθύνους για την κακή διαχείριση των διατεθέντων χρημάτων και τροφίμων τα όργανα της Διοίκησης, στα οποία έπρεπε να ασκηθεί έλεγχος.

Ο Βουρλούμης από την πλευρά του δήλωσε ότι από την πρώτη στιγμή που ανέλαβε το υπουργείο, έδειξε έμπρακτα το ενδιαφέρον του για την τροφοδοσία των κατοικούντων στη Θάσο: αντί των 52.500 οκάδων που αναλογούσαν στους κατοίκους της, το υπουργείο έθεσε στη διάθεση της διεύθυνσης μεταφορών

23. «Εμπρός», 31/8/1916, σ. 2.

24. «Εμπρός», 7/11/1917, σ. 2.

300.000 οκάδες τροφίμων, δηλαδή προνόησε για εξάμηνη τροφοδοσία²⁵. Λίγους μήνες αργότερα, η κατάσταση στην ανατολική Μακεδονία εξακολούθησε να είναι δύσκολη εξ αιτίας των βουλγαρικών ακροτήτων αυτή τη φορά.

Το Νοέμβριο του 1918, ο υπουργός Εσωτερικών Ρακτιβάν, απαντώντας σε ερωτήσεις βουλευτών της Μακεδονίας, έδωσε πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή. Επειδή οι κάτοικοι πέθαιναν κατά χιλιάδες από την πείνα, η πολιτεία μερίμνησε για την ανακούφισή τους και είχε στείλει μεγάλες ποσότητες αλεύρων και μεγάλες ποσότητες ρυζιού στο κέντρο εφοδιασμού της Θάσου για να διανεμηθούν στην Καβάλα και αλλού²⁶.

Το Σεπτέμβριο του 1916, ο Μητροπολίτης Ξάνθης, ο οποίος βρισκόταν στην Καβάλα, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την πόλη λόγω βομβαρδισμών από βουλγαρικά αεροπλάνα για μισή ώρα, όπου σκοτώθηκαν κάποιοι εργαζόμενοι. Η εναέρια επιδρομή δημιούργησε πανικό στους Καβαλιώτες, οι οποίοι έσπευσαν στο λιμάνι για να φύγουν από την πόλη, φοβούμενοι ότι οι Βούλγαροι πλησίαζαν για να την καταλάβουν. Πολλοί από αυτούς κατάφεραν να επιβιβαστούν στα ελληνικά ατμόπλοια «Έλσα» και «Μαργαρίτα». Μεταξύ των επιβατών βρισκόνταν στρατιώτες και εξήντα αξιωματικοί με τις οικογένειές τους για να τις μεταφέρουν με ασφάλεια στη Θάσο και από κει στον Πειραιά.

Η άφιξη εν τούτοις του πλοίου στη Θάσο, που ήταν σταθμός μεταφοράς, προκάλεσε την επέμβαση των συμμαχικών αρχών που βρισκόνταν εκεί, οι οποίες απαγόρευαν την αποβίβαση των ταξιδιωτών. Απαίτησαν να μάθουν αν οι αξιωματικοί μετέβαιναν στην Αθήνα ως κινηματίες ή αν οι ιδέες τους ήταν υπέρ του καθεστώτος. Οι αξιωματικοί απάντησαν ότι θα επαναστατούσαν κατά των εχθρών της Ελλάδας, μόνον αν η πατρίδα και ο βασιλέας τους διέταζαν. Η απάντησή τους προκάλεσε την απαγόρευση της συνέχισης του ταξιδιού για Αθήνα. Αναγκάστηκαν να επιβιβαστούν σε άλλο πλοίο, με αποτέλεσμα να εκτυλιχθούν σπαρακτικές σκηνές αποχωρισμού των οικογενειών²⁷.

Το νησί παρουσίαζε τις ημέρες εκείνες μεγάλη κινητικότητα. Την ίδια μέρα της άφιξης των τρομοκρατημένων από τους βομβαρδισμούς Καβαλιωτών στη Θάσο, έφθαναν στο λιμάνι του Πειραιά από τη Θάσο με ατμόπλοιο 400 πρόσφυγες. Αυτοί κατέθεσαν ότι έγινε πρόταση στους στρατιώτες που είχαν μεταφερθεί από την Καβάλα στη Θάσο να υπηρετήσουν ως εθελοντές στρατιώτες στο γαλλικό στρατό. Η πρόταση περιέκλειε την απειλή να μεταφερθούν ως αιχμάλωτοι στο Μούδρο, αν δεν προσχωρούσαν στο κίνημα. Μερικοί στρατιώτες φοβισμένοι δέχτηκαν, ενώ οι αξιωματικοί αρνήθηκαν να γίνουν επίορκοι²⁸. Τα γεγονότα είχαν

25. «Εμπρός», 22/3/1918, σ. 2.

26. «Εμπρός», 29/11/1918, σ. 1.

27. «Εμπρός», 2/9/1916, σ. 3: Σκηνές πανικού περιγράφει ο μητροπολίτης Καβάλας.

28. «Εμπρός», 1/9/1916, σ. 4: «Η κατάληψη της Καβάλας και η τύχη των ευρισκομένων στη Θάσο».

γείου Στρατιωτικών³³.

Η Θάσος εμφανίζεται στις εφημερίδες και για άλλους λόγους, εκτός από την εμπλοκή της στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Στους εράνους που διενεργούνταν για διάφορους λόγους συμμετείχαν και οι Θάσιοι. Στον έρανο για τον έφιππο ανδριάντα του βασιλέως, όπου «κατετίθεντο αθρόες οι εισφορές από όλα τα σημεία του Ελληνισμού στην αρμόδια επιτροπή», ο έπαρχος Θάσου έστειλε 245 δραχμές, που προέρχονταν από εισφορές κατοίκων και μαθητών της Σχολής Παναγίας³⁴.

Η επαφή του νησιού με την υπόλοιπη Ελλάδα γινόταν με πλοία της ατμοπλοΐας Γουδή. Η εταιρία έκανε συχνές καταχωρίσεις στον τύπο για το δρομολόγιο της γραμμής Πειραιάς – Θάσος, με ενδιαμέσους σταθμούς και άλλα νησιά. Το ατμόπλοιο «Πελοπόννησος», το οποίο εκτελούσε το ταξίδι, είχε πλήρως ανακαινισθεί με νέους λέβητες, επίπλωση, ηλεκτροφωτισμό και ταχύτητα 14 μίλια, εκτελώντας κάθε Παρασκευή απόγευμα (στις πέντε) δρομολόγιο, το οποίο περνούσε από πολλά νησιά, μεταξύ των οποίων και από τη Θάσο, συνδέοντάς την με τον Πειραιά³⁵.

Και σε άλλες περιπτώσεις το όνομα της Θάσου εμφανίζεται στον αθηναϊκό τύπο. Το 1914, στον επικήδειο για το Γάλλο αρχαιολόγο Γεώργιο Περρώ, ο οποίος λόγω του φιλελληνισμού του θεωρήθηκε Έλληνας και είχε ζήσει πολλά χρόνια στην Ελλάδα ανασκάπτοντας πολλές περιοχές, αναφέρεται και η Θάσος, όπου είχε διαμείνει πραγματοποιώντας και εκεί ανασκαφές³⁶.

Το Δεκέμβριο του 1913, λειτουργούσαν στη Θάσο 13 Αρρεναγωγεία με 18 δημοδιδασκάλους και 3 Παρθεναγωγεία με 10 δημοδιδασκάλους. Τα στοιχεία δημοσιεύθηκαν το Δεκέμβριο του 1912 σε έκθεση του Διοικητικού Επιτρόπου, κατόπιν εντολής του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, μαζί με άλλες πληροφορίες για το βιοτικό επίπεδο και τις ασχολίες των κατοίκων, όπως ότι ο πληθυσμός ανερχόταν σε 14.478, μεταξύ των οποίων 6 Βούλγαροι και 80 Οθωμανοί. Στη Θάσο δε λειτουργούσε τζαμί. Η Θάσος εξήγαγε λάδι, μέλι, κερί, ναυπηγήσιμη και οικοδομήσιμη ξυλεία, αλλά ο κυριότερος πλούτος του νησιού ήταν τα δάση. Το μεταλλείο οξειδίου ανθρακικού ψευδαργύρου, το οποίο εκμεταλλευόταν γερμανική εταιρία, έδινε δουλειά σε πολλούς κατοίκους του νησιού³⁷.

Άλλα στοιχεία για την εκπαίδευση στη Θάσο, τους διορισμούς εκπαιδευτικών και τις διδασκαλικές μεταβολές ανιχνεύονται στις αθηναϊκές εφημερίδες: το Νο-

33. «Εμπρός», 12/9/1920, σ. 4.

34. «Εμπρός», 12/3/1914, σ. 4.

35. «Εμπρός», 29/5/1914, σ. 3.

36. «Εμπρός», 3/7/1914, σ. 1.

37. Εμπρός, 15/12/1913, σ. 2. Επιπλέον: «Η άφιξη, το 1887, κάποιων Ρουμούνων μοναχών, οι οποίοι έκτισαν μετόχι του Ρουμουνικού μοναστηριού του Αγίου Όρους, προκάλεσε αναταραχή στο νησί, λόγω της έκδοσης διατάγματος της Ιεράς Συνόδου, το οποίο δεν εφαρμόστηκε».

την εξήγησή τους: Ο Άγγλος ναύαρχος του Μούδρου τηλεγράφησε στον ομόλογο του στη Σαλαμίνα ότι τάχα το Δ' ελληνικό Σώμα στρατού επιθυμούσε να παραδοθεί στους Άγγλους και ζητούσε τη γνώμη των συμμάχων αν μπορούσε να μεταφερθεί ο στρατός της Καβάλας στο Βόλο, με ενδιάμεσο σταθμό τη Θάσο για τη διευκόλυνση της μεταφοράς με ελληνικά πλοία. Στην πραγματικότητα και εξ αιτίας του τηλεσιγράφου των Βουλγάρων να τους παραδώσει την πόλη της Καβάλας και τις δυνάμεις του, ο διοικητής του Δ' Σώματος στρατού, συνταγματάρχης Χατζόπουλος, δεν είχε άλλη επιλογή από το να παραδοθεί ή να προσχωρήσει στο κίνημα της Εθνικής Άμυνας. Ο Χατζόπουλος επέλεξε το πρώτο. (Το όλον πράγμα ήταν άξιον απορίας, εφόσον τα ελληνικά στρατεύματα δεν είχαν λόγο να παραδοθούν στους Άγγλους, μια που δεν βρίσκονταν σε εμπόλεμη κατάσταση, ώστε μετά από ήττα να πρέπει να παραδοθούν. Είναι άγνωστοι οι λόγοι για τους οποίους ο Άγγλος ναύαρχος θεωρούσε εχθρικά τα ελληνικά στρατιωτικά σώματα και παρερμήνευσε την απόφαση των Ελλήνων σωματαρχών να μεταβούν στο Βόλο). Την απόφασή τους αυτήν οι Έλληνες αξιωματούχοι την είχαν κοινοποιήσει στον Άγγλο ναύαρχο, ώστε να τους διευκολύνει στη μεταφορά του στρατού μέσω της Θάσου. Εκείνος, όμως, αντίθετα τηλεγράφησε για παράδοσή τους²⁹.

Ολόκληρος ο Σεπτέμβριος του 1916 κύλησε ανήσυχος για την Καβάλα και τη Θάσο. Στρατιωτικά τμήματα που επιθυμούσαν να ενταχθούν στο κίνημα του Βενιζέλου αναχωρούσαν για τη Θεσσαλονίκη, φεύγοντας από την Καβάλα, χρησιμοποιώντας πάντοτε ως ενδιάμεσο σταθμό το απέναντι νησί (ο αριθμός των στρατιωτών ανερχόταν στους 3.500 άνδρες και ήταν έτοιμοι να προσχωρήσουν στην Εθνική Άμυνα). Πενήντα στρατιώτες, αντίθετοι στο κίνημα, αναχώρησαν από τη Θάσο και ταξίδεψαν μέχρι τον Πειραιά με το ατμόπλοιο «Μαργαρίτα», υπό τον συνταγματάρχη Νικόλαο Χριστοδούλου³⁰. Όσοι άνδρες συνόδευαν το Χριστοδούλου αποτέλεσαν αργότερα τη βάση της μετέπειτα Μεραρχίας Σερρών, που είχε οργανώσει η «Επιτροπή Εθνικής Άμυνας». Οι υπόλοιποι αξιωματικοί και στρατιώτες του Δ' Σώματος στρατού παραδόθηκαν στους Βουλγάρους. Ο διοικητής του επέτυχε να μην παραμείνουν αιχμάλωτοι των Βουλγάρων, αλλά να τεθούν υπό περιορισμό σε περιοχή της Γερμανίας ως το τέλος του πολέμου³¹.

Ενώ ο μεγάλος πόλεμος δεν είχε ακόμη λήξει, το Μάρτιο του 1918 η Θάσος, όπως και ορισμένες άλλες περιοχές, είχαν τεθεί σε κατάσταση πολιορκίας με βασιλικό διάταγμα³². Ο στρατιωτικός νόμος είχε επιβληθεί σταδιακά από τον Ιούνιο του 1917 και ήρθη το 1920 από τις περιοχές και τα νησιά, στα οποία είχε επιβληθεί σταδιακά από το 1918 και 1919, κατόπιν προτάσεως του υπουρ-

29. «Εμπρός», 7/9/1916, σ. 3.

30. «Εμπρός», 30/9/1916, σ. 2.

31. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ.ΙΕ, σ. 39.

32. «Εμπρός», 31/3/1918, σ. 1.

έμβριο του 1914, διορίστηκε ως πρωτοβάθμιος δημοδιδάσκαλος Μαριών ο Ανέστης Νικολαΐδης, που είχε προταθεί από το εποπτικό συμβούλιο της εκπαιδευτικής περιφέρειας Καβάλας³⁸. Ή ότι η Ελένη Ιλαρίωνος διορίστηκε ως τριτοβάθμια δασκάλα Αγίου Γεωργίου Θάσου³⁹.

Το γεγονός της ανεύρεσης πτώματος Άγγλου στρατιώτη το 1915 στην Ποταμιά τάρραξε τους κατοίκους, όπως σχολιάζουν οι εφημερίδες που δημοσίευσαν την είδηση, επειδή το γεγονός ήταν μια ακόμη αφορμή να συνειδητοποιήσουν οι νησιώτες πόσο κοντά τους ήταν ο πόλεμος⁴⁰.

Ο Γάλλος φιλέλληνας Ντενί Κοσέν δημοσίευσε το Μάιο του 1919 στη Φιγκαρό άρθρο με τον εύγλωττο τίτλο «Υπέρ της Ελλάδος». Το άρθρο αναδημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Εμπρός».

Ο Κοσέν⁴¹ πρόσβευε την άποψή του ότι όλα τα νησιά του Αιγαίου έπρεπε να ανήκουν στην Ελλάδα. Από τη Ρόδο και τα Δωδεκάνησα, μέχρι τη Λήμνο και τη Θάσο, όλα κατοικούνταν από περίπου ένα εκατομμύριο Έλληνες. Το άρθρο υπερασμύνητο των ελληνικών συμφερόντων στη Θράκη, τη Βόρειο Ήπειρο, τα Δωδεκάνησα, τα νησιά του Βορείου Αιγαίου και την Ιωνία.

Μέσα από τη μικροϊστορία της Θάσου, όπως αυτή ανιχνεύεται μέσα από αθηναϊκές εφημερίδες, ενός νησιού χαμένο στο Βόρειο Αιγαίο περνά η ελληνική, η βαλκανική και η παγκόσμια ιστορία. Εθνικές και διεθνείς διεκδικήσεις, στις οποίες ενεπλέκετο και το νησί, είχαν ως συνέπεια την αναστάτωση του ήρεμου βίου των Θασίων και κατέγραφαν σαφώς τις συνέπειες των πολέμων στις μικροκοινωνίες.

38. «Εμπρός», 16/11/1914, σ. 5.

39. «Εμπρός», 25/12/1914, σ. 5.

40. «Εμπρός», 16/5/1915, σ. 5.

41. «Εμπρός», 28/5/1919, σ. 2.